

Sárhidai Gyula

A szovjet flotta új háborúra történő felkészülésének tervei (1936–1956) II. rész

14. ábra. A SZVERDLOV „nehéz”cirkáló osztály egyik egysége, amely valójában csak egy könnyű cirkáló páncélzatával és elégtelen fegyverzettel rendelkezett

AZ ÚJ FLOTTAPROGRAM

A „nyugat” elleni felszabadító háború nem merült feledésbe. A SzU jobb földrajzi pozícióba jutott, elvett finn területeket, megszállta Észtországot, Lettországot, Litvániát, Kelet-Poroszországot, Besszarábiát, Bukovinát, Lengyelország keleti felét. Megszállva tartotta Kelet- és Közép-Európa öt országát, itt báb-kormányai gyakorolták a hatalmat, kezében volt Közép-Németország. Gyakorlatilag felzárkózott Nyugat-Európa határszéleire.

Közbejött azonban az atomfegyver és az USA monopóliuma. Ezért már 1945 nyarán elrendelték a szovjet nukleáris ipar gyorsított kiépítését, úgymond „kerül, amibe kerül”. Így 1949 augusztusában robbantották az első kísérleti szovjet atomfegyvert, de ennek az volt az ára, hogy a flotta kevesebbet kapott, mint az 1935–1945 közötti időszakban.

Ettől függetlenül 1938–1945 között 23 terv készült kis, közepes és nagy repülőgép-hordozó építésére. Egyet sem rendeltek meg, de 1945 júliusában Sztálin kiadta az irányelvet a flottaépítési tervre. 1945. november 25-én megjelent az 1946–1955-re

szóló flottaépítési terv, amelyben sem hordozó, sem csatahajó nem szerepelt.

Szerepelt viszont tengeralattjáró bőven. Függetlenül attól, hogy soha nem ismerték el a német Dönitz-féle stratégia átvételét, elkezdték megvalósítani. A nagyobb egységekből az 1938–1944 között nehezen, de megépült a M. GORKIJ osztály hat cirkálójá, ehhez jött hozzá a CSAPAJEV

2. táblázat. A szovjet csatahajók főbb adatai I.

	SZOVJETSZKIJ SZOJUZ osztály csatahajó	KRONSTADT osztály csatacirkáló
Vízkeszorítás (t)	59150/65150	35240/38360
Hosszúság (m)	271,0	248,0
Szélesség (m)	38,9 vagy 38,7	31,0
Merülés (m)	10,1	n. a.
Gépészet	3 gőz TU + 12 kazán 210 000 LE/231.000 LE	3 gőz TU + 12 kazán 210 000 LE
Max. seb. (csomó)*	28	33
Páncélzat (mm)	425/225 499	270/90 230
Fegyverzet	9 × 406 mm (3 × 3); 12 × 152 mm (6 × 2) 8 × 100 mm (4 × 2) 32 × 37 mm lgv.; 8 × 12,7 mm lgv.	9 × 305 mm (3 × 3) vagy 6 × 380 mm (3 × 2) 8 × 152 mm (4 × 2) 4 × 100 mm; 7 × 37 mm lgv.
Rendelve	4 db	3 db
Épült	4 db – befejezetlen	3 db – befejezetlen

* 1 csomó = 1852 m/h = 1,852 km/h.

3. táblázat. A szovjet csatahajók főbb adatai II.

	SZTÁLINGRÁD osztály	SZVERDLOV osztály
Terv	projekt 82 csatacirkáló	projekt 68 bis könnyűcirkáló
Vízkeszorítás (t)	36500/42300	14290/17970
Hosszúság (m)	273,6	210,1
Szélesség (m)	32,1	22,1
Merülés (m)	9,2	7,8
Gépészet	4 gőz TU, 12 kazán, 280 000 LE	2 gőz TU, 6 kazán, 110 000 LE
Max. seb. (csomó)*	35,0	33,7
Fegyverzet	9×305 mm; 12×130 mm; 24×45 mm lgv.; 40×25 mm lgv.; 12×37 mm lgv.	12×152 mm; 12×100 mm; 32×37 mm lgv.; 10×533 mm TR; 140-250 db akna lehetséges.
Legénység (fő)	1712	1270
Rendelve	3 db	24 db
Épült	1949–1954 1 db, 1 db elkezdve, 1954 2 db lebontva	1950–60 között 14 db törölve 4 db vízre bocsátva, majd lebontva 5 db súlyán lebontva 1 db

* 1 csomó = 1 tengeri mérföld/h = 1,852 km/h.

osztály 4 db nagyobb cirkálóját, amelyeket elkezdtek, de a háború után 1949–1951 között fejezték be.

Ez prototípusa volt a hasonló SZVERDLOV osztály hajóinak, amely a legérthetlenebb típus a nagy szovjet hadihajók között. Egy 15-17000 t-s nehéz cirkáló nagyságú hajótest, egy könnyű cirkáló vékony páncélzatával és 4×3 db 152 mm-es lövegtoronnyal ellátva. Ez utóbbi német átvétel 1945-ből. Ez az a kategória, amit semmire nem lehet használni. Ebből eredetileg 24 db építése volt a tervben, de csak 18 készült el, 4-et töröltek.

1948–1954 között 15 db épült meg, 3 db félkész egységet 1960 körül lebontottak, 4 hajót töröltek. A megmaradtból 1 db-ot eladtak Indonéziának (IRIAN), 2 db-ot légvédelmi rakétákkal átépítettek, a többi módosításokkal, de az 1990-es évekig létezett. 2000 után valamennyit lebontották.

Az építési program 1946–1955

3 db csatacirkáló (SZTÁLINGRÁD oszt.) Projekt 82;
24 db cirkáló (SZVERDLOV oszt.) Projekt 68 bis;
4 db cirkáló CSAPAJEV osztály (Projekt 68K) befejezése;
300 db Projekt 613 (W osztály) D/E tengeralattjáró;
50 db M.V. bis osztályú tengeralattjáró;
65 db torpedóromboló (Pr. 56 és Pr. 30 bis);
50 db RIGA osztályú partvédő, 1952–58 között;
12 db KOLA osztályú partvédő, 1953–56 között;
30 db Zulu (Pr. 611) osztályú nagy tengeralattjáró;
13 db Quebec (Pr. 615) osztályú tengeralattjáró.

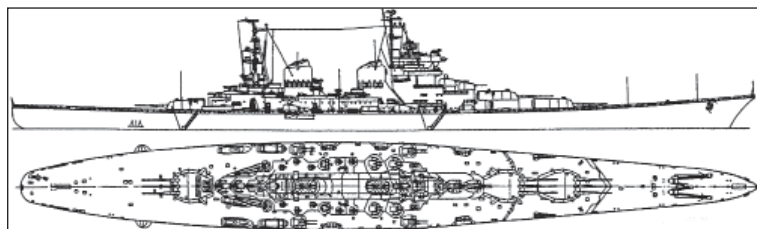
Összesen: 551 db hajóegység (van 605 db-os adat is).

A Pr. 82 osztályú csatacirkálók J. V. Sztálin utasítására kerültek be a programba. A főtervező V. Dikovic 1948-ban átdolgozta a háború előtti KRONSTADT osztály terveit, ezt

vették munkába. Nincs válasz arra a kérdésre, hogy miért nem alakították át a Leningrádban félbehagyottan álló két korábbi hajótestet.

A munka mindenestre beindult és 1953 márciusáig ütemesen zajlott. Ekkor J. V. Sztálin 1953. március 5-én váratlanul meghalt, kijelölt utódja nem volt. A hatalmi harc nyomban megindult az SZKP vezetésében. Bulganyin akkor a minisztertanács elnökhelyettese, már 1953. március 23-án aláírta a parancsot a nagy hajók építésének leállításáról. Ezzel 160 millió aranyrubelt dobott ki az ablakon. Pár nap múlva megjelent a parancs a SZVERDLOV osztály 4 cirkálójának töröléséről, és arról, hogy 100 db Pr 613-as tengeralattjáró építését el sem kezdik.

A belharcok során L. Beriját, az NKVD főnökét, több főtisztjével együtt kivégzik. Malenkov, aki 1941-től 1957-

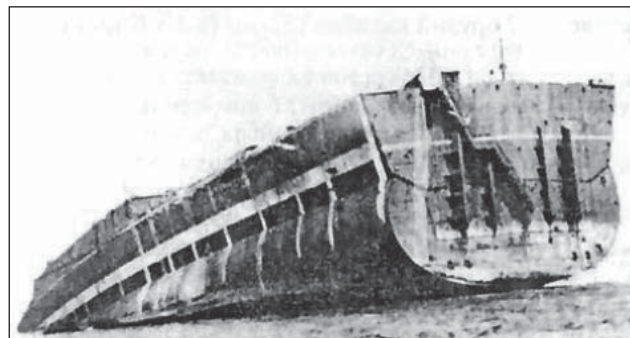

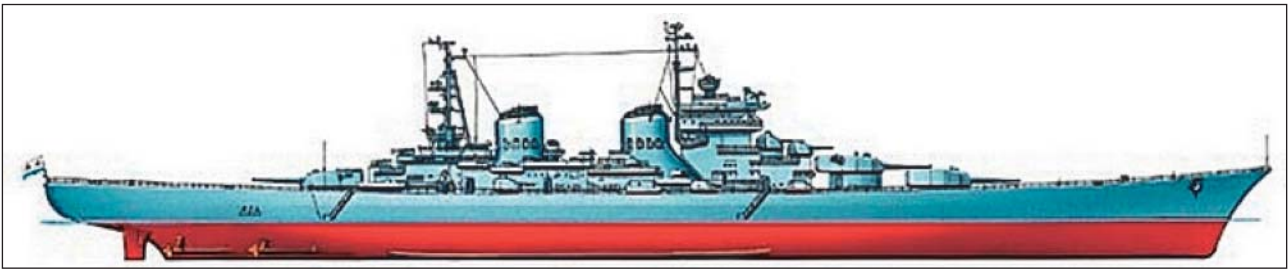
15. ábra. SZTÁLINGRÁD osztályú csatacirkáló nézeti rajza

ig a KB-ban a politikai bizottság titkárhelyettese volt (Sztálin mögött), 1953–1955-ig a minisztertanács elnöke is. 1957-ben teljes a bukása, belső száműzetésbe került. Bulganyin 1955-től 1958-ig a minisztertanács elnöke, 1958-ban leváltva, teljes bukás lett a sorsa. Ny. Sz. Hruscsov a KB titkára, 1955-től főtitkára lett, 1958-tól a minisztertanács elnöke is.

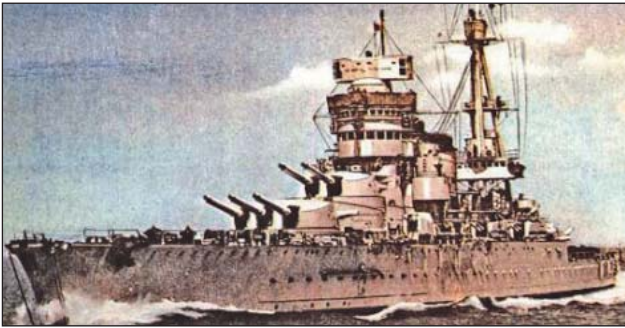
Eközben a félkész hajók épülnek, de számos darabszám csökkent. A Pr. 68 bis-ből 4 egységet töröltek, 1951-1958-ig 12 készült el, 6 épülőben volt, 2 lebontásra került. Az

16. ábra. Az egyetlen félkész SZTÁLINGRÁD osztályú csatacirkáló célhajóként végezte 1955-ben

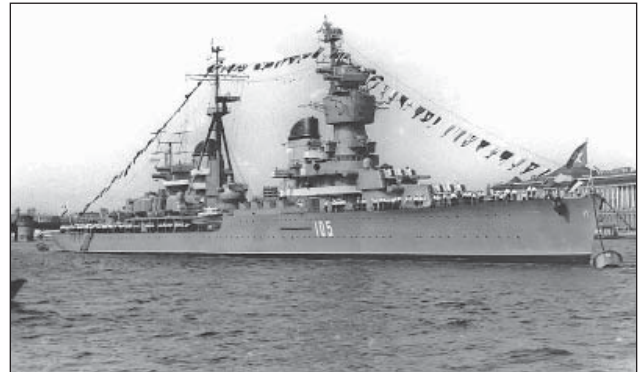

17. ábra. A SZTÁLINGRÁD grafikája

18. ábra. Az olasz eredetű NOVOROSZJSZK csatahajó. A II. világháborúban GUILIO CESARE néven teljesített szolgálatot az olasz haditengerészetnél, majd 1945-ben hadizsákmányként a Szovjetunióhoz került

19. ábra. CSAPAJEV osztályú cirkáló a Neva folyón, 1957 után, már radarral ellátva

50 db M.V. osztályú tengeralattjáróból csak 10 épült meg, a Pr. 613-asból 195 db után leállt a gyártás. A Pr. 611-esből 27 db épült, de csak 22 db-ot fejeztek be.

A HADÁSZATI HELYZET MEGVÁLTOZÁSA

Bár a Szovjetunió már 1949-től rendelkezett atomtöltettel, ez kísérleti jellegű volt, 1951-ben volt bombája, 1953 nyarán volt ledobható fegyvere a Tu-4 gépről. Ez nem volt elegendő, erőltetett ütemben folyt a nukleáris üzemek építése és folytak a ballisztikus rakétakísérletek a német V-2 nyomán. Ennek szovjet változatai az R-1 és R-2 voltak, de ehhez a töltetméretet és a méretét csökkenteni kellett. Mindez sok forrást emésztett fel, a flottára jóval kevesebb pénzösszeg jutott.

A nukleáris fölény és korszerűség a nyugaté volt, a tengeralattjáró-felderítés és -elhárítás alaposan fejlődött, kilátás sem volt Sztálin 1950-es tervének realizálására. Ekkor került az élre Gorskov tengernagy, akit Hruscsov 20 éven át hagyott működni.

1948-tól 51-ig ellentengernagy, a fekete-tengeri flotta vezérkari főnöke, 1951-től 1955-ig főparancsnoka, 1956-ban, 45 évesen tengernagy, 1967-től flottatengernagy.

Ő húsz év alatt kialakított egy óceáni flottát, amely képes volt megjelenni a Földközi-tengeren és számos külföldi országba eljutott Kubától Vietnámgig, de igazi nagy egységei nem voltak.

A nagy egységek sorsa az alábbi volt. A SZTÁLINGRÁD építését 1949. szeptember 25-én kezdték meg Nyikolajevben, a munka 1953. március 23-án leállt, 1954. február 16-án vízre bocsátották, hogy ne foglalja el a sólyát. Átalakításra volt terv, nem valósult meg, célhajóként használták, majd lebontották. A MOSZK-

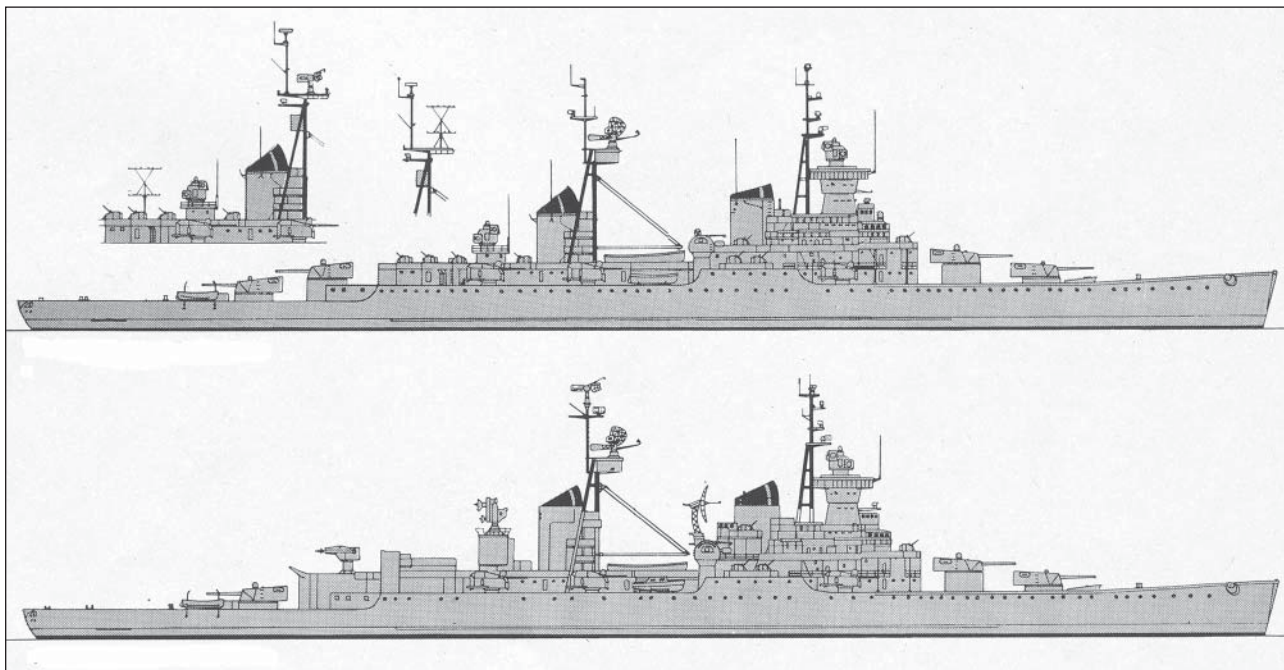
VA építése 1951-ben kezdődött Leningrádban. 1953. március 23-án a munka leállt, még a sólyán lebontották. Az ARHANGELSZK építését 1952-ben kezdték Szeverodvinszkben (ex Molotovszk). Az építés 1953-ban leállt, még a sólyán lebontva.

Közben az 1946 után Olaszországtól átvett NOVOROSZJSZK (ex GUILIO CESARE) csatahajó, Szevasztopol kikötőjében állva, 1955. július 29-én előzmény nélkül felrobbant. A legénység nagy része meghalt, igazi oka máig sem derült ki.

A Pr. 68K CSAPAJEV cirkáló osztály négy egységét 1948–1949-ben tovább építették, a névadó 1961-ig szolgált, akkor lebontották. A ZSELEZNYAKOV-ot 1950-ben adták át, 1965-ig szolgált, lebontották. A CSKALOV iskola-hajó volt, 1950-ben adták át, 1955 után KOMSZOMOLEC néven szolgált 1960-ig, majd lebontották. A FRUNZE

20. ábra. A CSAPAJEV osztály egyik hajója, a KOMSZOMOLEC

21. ábra. A SZVERDLOV és a DZSERZSINSZKIJ cirkálók rajzai

1950-ben átadva, későbbi neve KUJBISEV, rekord ideig, 27 évig szolgált, 1977-ben vonták ki, lebontották. Az osztály 5. egysége a nyikolajevi gyárban maradt 1941 nyarán, a testet 1946 után lebontották.

A tengeralattjárók nagy részét a leningrádi, gorkiji, nyikolajevi és Komszomolszk nad Amure-i üzemek gyártották. A háború végi zsákmányanyagból 4 db VIIC, 1 db IXC, 4 db XXI és 1 db XXIII osztályú német tengeralattjárót vettek át, ez összesen 10 db hajó. A XXI osztály szovjet gyártástechnológia szerinti szerényebb változata lett a Pr. 613 (W. oszt.), ebből 1951–1957 között 5 osztályban 194 db készült el. Ezekből 1955-től exportáltak 58 db-ot. (Albánia 4 db, Bulgária 2 db, Kína 21 db, Kuba 1 db, Egyiptom 7 db, Indonézia 12 db, KNDK 2 db, Románia 4 db, Lengyelország 5 db). A maradék 136 db-ból 1955 után 14 db átépítésre került robotrepülőgépek hordozására. Több megoldást is kipróbáltak, 1, 2, 4 db konténer elhelyezésére, de ezek nem váltak be. Az igazi megoldás a hajótesten belüli elhelyezés volt. Ezek mellett 2 db fegyvertelen óceánkutató hajó lett. Érdekesség, hogy 5 db-ot átépítettek radaros előrejelző hajónak, amelyek azonban nem voltak sikeresek.

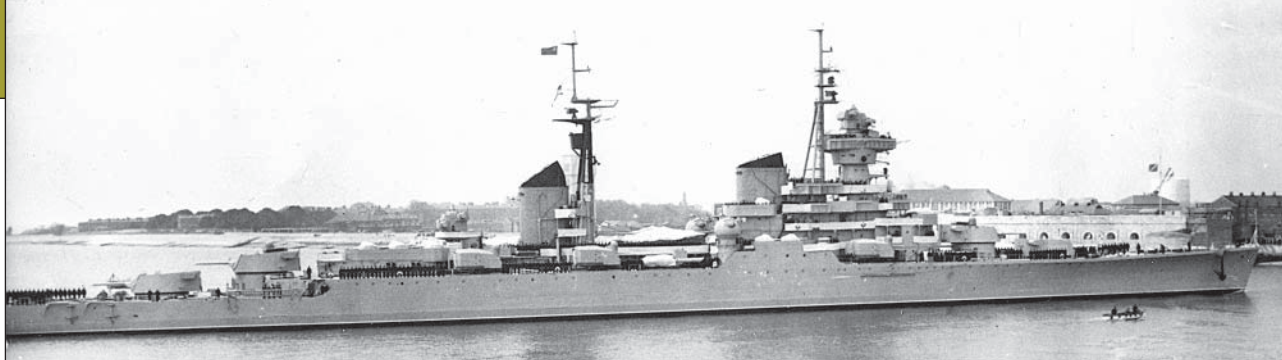

23. ábra. Partvédő hajó a korai robotrepülőgépek konténereivel

A Pr. 611 (Zulu) nagy tengeralattjáróból 1952–1955 (vagy 1951–1957) között 27 db épült meg, a I.(AB), II.(P), III.(R) változatokban. A V. változat tornyát 2 db SSN-4-es ballisz-

22. ábra. G osztályú átépített rakétahordozó tengeralattjáró sérült toronnyal hazafelé tart

26. ábra. Az ORDZSONIKIDZE 1956-ban. Ezen a hajón utazott Hruscsov angliai látogatására az „enyhülés” jegyében

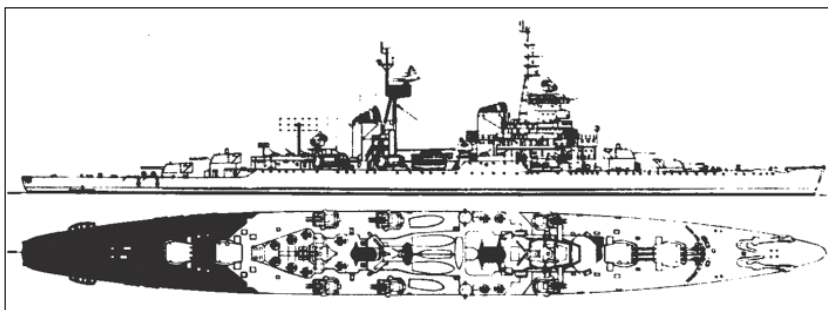
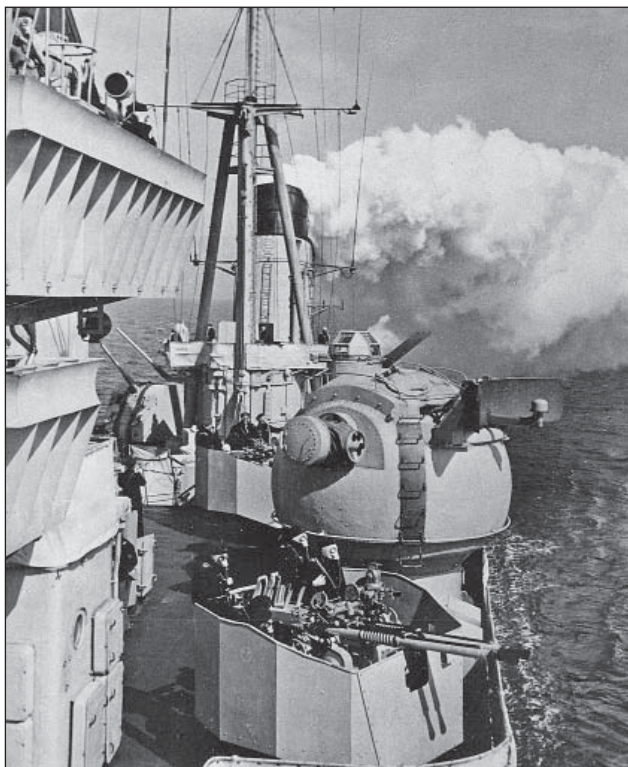
tikus rakéta hordozására építették át. Összesen hét hajóegység épült át 1956–1958 között hasonló módon, de rakétaindításkor a toronynak a víz felett kellett lennie. A rakéta 560 km hatótávolságú (Snark) típus volt.

A Pr. 615-ös (Quebec) típusból 1954–1957 között Leningrádban 13 db épült meg (van 40 db-os adat is). Nem gyártották tovább, nem volt perspektivikus. Az R. osztályból (Romeo) 1957–1961 között 34 db ismert, de csak 14 db maradt a szovjet flottánál, 14-et Kínába, 6 db-ot Egyiptomba exportáltak.

A legnagyobb D/E-s típusból az F osztályból 1956–1967 között 49 db épült meg, ebből 4 db-ot Indiába exportáltak. Az 50 db-ra tervezett régi M (Maljutka) osztályból csak 10 db épült meg 1944–1952 között. Ebből 6 db M.V. típus Lengyelországba, 3 db M.201 típus Kínába került.

A rombolók helyzete igen vegyes képet mutatott. A TALLIN osztályból csak 1 db partvédő épült, ezt feladták. A Pr. 56 (Kotlin oszt.) rombolókból 1953–1956 között 27 db elkészült, de nem voltak vele megelégedve. Ezért 1957–1959 között Kildin osztály néven, négy példányát konténeres tengerészeti robotrepülőgépek hordozására átépítették. Ezután 1961–1969 között Kotlin I, II jellel légvédelmi

24. ábra. A SZVERDLOV osztályú cirkáló egyik légvédelmi lövege és tűzvezető radarja

25. ábra. A SZVERDLOV nézeti rajzai

rakéták hordozására építettek át hét szovjet és egy lengyel hajót.

A Krupnij osztály 1958-ban 4 példányban épült meg, de 1967–1968-ban hármat átépítettek légvédelmi rakétásra. A Pr. 30-as (Skory) osztály 1954-től épült, 55 db-ja ismeretes. Ebből 45 a szovjet, 4 az egyiptomi, 4 az indonéz 2 db a lengyel flottához került. A Karsin osztály rakétafegyverzetű lett, de 4 példány 1967-es átépítése a Krupnij osztályból történt. Ez hordozott először 2x2 db-os légvédelmi rakéta-indítót.

Elmondható, hogy az 1945–1953 között megépült 70 db romboló egyike sem maradt az eredeti állapotában.

A gyors elavulás a régi D/E-s hajókat hamar ócskavassá változtatta, megjelent a nukleáris hajtómű. Ny. Sz. Hruscsov 1958-tól az SZKP főtitkaraként és a minisztertanács elnökeként egyre nagyobb befolyást gyakorolt a fegyverfejlesztésre. Ő két fő szempontot tartott szem előtt: a nukleáris töltetű ballisztikus rakétákat és a nukleáris meghajtású tengeralattjárókat. Gorskov tengernagy vezényletével 20 éven át érvényesítette az akaratát. Ez már a Szovjetunió III. flottafejlesztési programja volt, de ez meghaladja jelen cikk kereteit.

FORRÁSOK

- Siegfried Breyer: Schlachtschiffe und Schlachtkreuzer 1955–1970 J.F. Lehmanns Verl. München, 1970.;
Weyers: Taschenbuch der Kriegsflotten 1940. J.F. Lehmanns Verl. München/Berlin, 1940. Neuanlage 1973.;
Weyers: Flottentaschenbuch 1954/55. J.F. Lehmanns Verl. München, 1955.;
Alekszandr Sirokorad: Korabli i Katera, VMF. SzSzsR. 1939–1945. gg. Harreszt, Minszk, 2002.;
Sz. Sz. Bereznoj: Korabli i Szuda VMF. VMF. SzSzsR. 1928–1945. Voennoe Izdatelstvo, Moszkva, 1988.;
Zicherman István: Tengerről az égbe. Anno Kiadó, Debrecen. é.n.;
G. A. Ammon – Sz. Sz. Bereznoj: Geroicseszkie Korabli Rosszijszkogo i Szovetszkogo Voenno-Morszkogo Flotta, Voennizdat, Moszkva, 1981.;
David Fairhalt: Russia Looks to the Sea. Ebenezer Baylis&Son Ltd., 1971, Worcester.

(Fotók a szerző gyűjteményéből.)